

**ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ГРОМАДСЬКІСТЬ"
У КОНТЕКСТІ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН ІЗ СУДОВОЮ ВЛАДОЮ**

У статті проаналізовано зміст поняття «громадськість», запропоновано альтернативну до існуючих підходів дефініцію, визначено сутність громадськості у контексті налагодження взаємовідносин із судовою владою з точки зору суб'єктного складу, який охоплює: фізичних осіб, громадські об'єднання, територіальні громади та інші нелегалізовані громадські формування або спільноти, ЗМІ.

Ключові слова: *громадськість, судова влада, громадське об'єднання, громадянське суспільство, ЗМІ.*

В статье проанализировано содержание понятия «общественность», предложено альтернативную существующим подходам дефиницию, определена сущность общественности в контексте налаживания взаимоотношений с судебной властью с точки зрения субъектного состава, который охватывает: физические лица, общественные объединения, территориальные общины и другие нелегалізованные общественные формирования или сообщества, СМИ.

Ключевые слова: *общественность, судебная власть, общественное объединение, гражданское общество, СМИ.*

This article analyzes the concept of "public", offers an alternative definition to existing approaches, revealed the essence of the public in the context of relationship with the judiciary in terms of the subjects, which cover: people, associations, municipalities, other not legalized local community and the media.

Key words: *the public, the judiciary, the public association, civil society, media.*

Постановка проблеми та її актуальність. Сьогодні не підлягає сумніву надзвичайно важлива роль громадськості у всіх сферах життєдіяльності. Однак в Україні питання стоїть дещо в іншому ракурсі: потрібно вибудувати певний механізм взаємодії, який би створив ефективний діалог між владою, в тому числі судовою, і громадськістю.

Як відзначила на засіданні Ради суддів 8 серпня 2014 року Голова Ради суддів України Валентина Сімоненко, питання взаємодії судової влади та громадськості потребують серйозного коригування та системної співпраці, як у питаннях широкого інформування громадян, так і в питаннях постійного діалогу з громадськістю [1].

Налагодження стабільних та ефективних взаємозв'язків судової влади з громадськістю не мислиться без попереднього з'ясування поняття «громадськість», адже воно у даному контексті є першорядним. Відсутність єдиного розуміння поняття «громадськість» може призвести до певних теоретичних і практичних непорозумінь. Що таке «громадськість», з ким конкретно повинні налагоджувати комунікаційні зв'язки суди – ці питання потребують свого вирішення і регламентації. Оскільки норма-дефініція у чинному законодавстві України відсутня, натомість використання даного терміну у нормативно-правових актах (особливо у зв'язку із поживленням євроінтеграційних процесів) є досить популярним, актуальність даної проблеми очевидна.

Стан дослідження. Зміст поняття «громадськість» у контексті своєї проблематики був предметом досліджень деяких учених (М.І. Васильєвої, М.М. Грішина, Г.В. Мороз, С.В. Разметаєва – у сфері природоохоронної діяльності, Ф. Джефкінса, Д. Ядіна, І.В. Альшиної, Б.Н. Кісельова та інших – як функція менеджменту та в системі маркетингу тощо). Найбільш значимими з точки зору нашої проблематики є публікації Я. Жукровського, однак у контексті вироблення механізму взаємодії судової влади з громадськістю поняття «громадськість» ще потребує наукового дослідження.

Мета наукової статті. Зважаючи на актуальність постановленої проблеми і відсутність її ґрунтовних розробок, метою даної статті є спроба проаналізувати зміст поняття «громадськість», визначити його сутність у контексті налагодження взаємовідносин із судовою владою.

Виклад основного матеріалу. Поняття «громадськість» чимдалі частіше вживається у нормативно-правових актах та нових законопроектах як суб'єкт певних прав. Більш ніж 20 чинних нормативно-правових актів закріплюють обов'язок органів влади «інформувати громадськість» або «залучати громадськість», однак в жодному нормативно-правовому акті не розкривається повною мірою механізм реалізації цього обов'язку, та й взагалі не визначається зміст цього терміну. Більш того, спостерігається розбіжне його застосування.

Концепт «громадськість» більше використовується у міжнародно-правових актах. Ключовим терміном «громадськість» вперше виступає в Орхуській Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, згідно якої «громадськість» означає одну або більше фізичну чи юридичну особу, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою [2, с. 100]. У даній Конвенції вживається також термін «зацікавлена громадськість» – громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість у цьому процесі.

Якщо звернутися до тлумачного словника, поняття «громадськість» інтерпретується як «передова частина, передові кола суспільства» [3, с. 485]. Як критично зауважує Ярослав Жукровський, словник наголошує увагу на «передовому» характері й фактично звужує таке широке поняття (широку громадськість) до кола «передових» [4]. Залишається незрозумілим, що ж є критерієм віднесення осіб до передових кіл: чи авторитетність, чи професійна ознака, чи можливо щось інше? Недаремно дехто із науковців вважає, що «громадськість» – це явно маніпулятивна та досить абстрактна категорія, яку неможливо визначити чи ідентифікувати.

У контексті зв'язків із громадськістю у системі державного управління під громадськістю розуміють групи людей всередині або поза організацією, з якими організація так чи інакше взаємодіє [5, с. 55]. Вважаємо, що такий підхід занадто широко трактує дане поняття, оскільки в контексті вироблення шляхів взаємодії громадськості із судами навряд чи доцільно включати у поняття «громадськість» самих суддів.

Ще одне з визначень, що використовується у навчальній літературі з «Паблік рілейшнз» тлумачить громадськість як групу людей, по-перше, що опинилися в аналогічній невирішеній ситуації, по-друге, які усвідомлюють невизначеність і проблематичність ситуації, і, по-третє, що реагують певним чином на ситуацію, що виникла [6, с. 12].

У юридичній енциклопедії міститься теоретичне визначення «громадськості» як соціально активної частини суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни. Для громадськості властиві: потреба у комунікації, колективна діяльність, перевага громадських інтересів над приватними, активне вираження своєї суспільної позиції тощо. Важливою сферою діяльності громадськості є її участь у державно-правових заходах [7, с. 640].

Аналізуючи вищевказані формулювання, можна зробити висновок, що єдиного підходу до визначення поняття «громадськість» не існує, хоча всі вони до певної міри є прийнятними. Виходячи з цього, вважаємо за доцільне запропонувати, не претендуючи на її завершеність, наступну дефініцію досліджуваного феномену, врахувавши, що будь-яке визначення не вичерпує свій зміст, який з розвитком науки може змінюватися. Отже, громадськість – це сукупність окремих соціально-активних людей і їх груп, об'єднаних спільністю становища, інтересів, суспільна діяльність яких базується на ідеях індивідуальної свободи громадян та автономності громад, праві захищати власні інтереси, творити асоціації та спілки аби протистояти і запобігати сваволі державних чиновників.

Мабуть варто визнати, що «громадськість» – узагальнене, збірне поняття, сутність якого може бути розкрита через суб'єктний склад.

У навчальному посібнику Ф. Джефкінса та Д. Ядіна з Паблік рілейшнз, громадськість, незважаючи на складність соціально-класової системи, автори поділяють на десять основних категорій, які притаманні будь-якій цільовій аудиторії: 1) суспільство; 2) потенційні співробітники; 3) співробітники; 4) постачальники матеріалів та послуг; 5) інвестори, фінансовий ринок; 6) дистриб'ютори; 7) споживачі, користувачі; 8) лідери громадської думки; 9) громадські організації; 10) ЗМІ [5, с. 56].

У контексті обраної тематики виділення таких суб'єктів громадськості, очевидно, не зовсім доречно, проте, використовуючи дану типологію, до суб'єктів, що охоплюються поняттям «громадськість» можемо віднести, перш за все, фізичних осіб, які виступають від свого імені і діють індивідуально. Це політично й економічно вільні громадяни (та й не тільки громадяни), свідомі своїх інтересів, з високим рівнем економічної, соціальної, політичної культури і моральних властивостей, яким властива розумність і здатність мислити; відповідальність; можливість передбачати результати своїх вчинків; індивідуальність; певна міра свободи, тобто індивідуальна автономія як стосовно соціуму, так і держави. Це особистості, що є самоцінними, самодостатніми, здатними до конструктивної взаємодії з іншими задля реалізації спільних інтересів та цінностей і, в ідеалі, спроможні підкорити власні приватні інтереси суспільному благу.

Звичайно, кожна автономна особистість повинна навчитися дбати про забезпечення власних прав і свобод, однак, небезпідставно вважається, що передумовою успіху громадськості є чітка організація і співпраця. Безперечно, у розвинутому громадянському суспільстві, на наш погляд, при зіставленні інтересів особистості та держави, повинна існувати певна верства організованих людей, груп, суспільних осередків, яка може концентрувати свої зусилля і відстоювати спільні інтереси перед державою.

Як вважає Валентина Кравчук, на сучасному етапі розвитку українського суспільства посилення й утвердження дійової соціалізації особистості в площині безперервного прогресу державотворення, реалізації

творчого потенціалу людини як в її власних інтересах, так і в інтересах всього суспільства набуває державної ваги. Тому необхідність ефективного функціонування різноманітних за сферою діяльності громадських об'єднань у межах єдиного правового поля як головної сполучної ланки між державою та громадськістю об'єктивно зумовлена найменше двома істотними факторами [8, с. 92–93]:

- Ї через посередницьку участь громадських об'єднань держава може результативно й ефективно розв'язувати різного роду проблеми усіх соціальних груп, що стане альтернативою патерналістської політики, яка все ще продовжує домінувати;
- Ї виявлення різних настроїв, оприлюднення своїх інтересів та позицій громадськими об'єднаннями значною мірою сприятиме своєчасному реагуванню і коригуванню державними структурами процесу формування та реалізації превентивної політики, спрямованої на розвиток і підтримку стабілізуючих тенденцій та запобігання негативних.

Дійсно, найбільш активним суб'єктом громадськості є громадські об'єднання – добровільні об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [9]. Це об'єднання, що легалізували свою діяльність шляхом повідомлення про заснування або державної реєстрації.

Громадські об'єднання відіграють особливу роль у становленні демократії в Україні, захисті прав і свобод людини і громадянина, а їх повноцінне функціонування і розвиток набуває важливого значення в умовах формування громадянського суспільства і входження України у європейський правовий простір. Як вказував А. Токвіль, який започаткував соціокультурний підхід до розуміння громадянського суспільства, мережа громадських асоціацій формує необхідне для демократії активне соціальне середовище [10, с. 52–53].

Доволі часто у повсякденному вжитку мережу недержавних інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різноманітних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання своїх колективних інтересів, називають громадянським суспільством. Така позиція, на наш погляд, не зовсім вірна. Дійсно, роль громадських об'єднань дуже важлива, однак індикаторами високорозвинутого громадянського суспільства є не лише значна їх кількість, а насамперед якість їхньої роботи, а також рівень демократичності та плюралізму в державі, зокрема відсутність утисків прав і свобод громадян, здатність і готовність відстоювати власну громадянську позицію та багато інших, начебто несуттєвих на перший погляд факторів, без яких говорити про громадянське суспільство взагалі неможливо.

Безперечно, для розвитку демократії та становлення громадянського суспільства має важливе значення налагодження конструктивних взаємовідносин судової влади з об'єднаннями громадян, зусилля яких спрямовані на відстоювання громадянських прав і свобод, правозахисними організаціями, професійними об'єднаннями юристів тощо. Вважаємо, що досить корисною буде взаємодія органів судової влади з такими організаціями, як: Всеукраїнське громадське об'єднання «Союз юристів України», Всеукраїнські громадські організації «Асоціація правників України», «Спілка адвокатів України», «Правозахисна організація «Спільна мета», Всеукраїнська громадська правозахисна організація «Об'єднання Богдана Хмельницького» та іншими, в тому числі місцевого рівня. Представники таких об'єднань можуть бути залучені для здійснення громадського контролю, створення Громадських рад тощо.

До речі, цілком позитивно сприймається рішення вищого органу судової влади, що прийняте 8 серпня 2014 року, про створення при Раді суддів України Громадської ради з метою відновлення довіри суспільства до судової влади України, налагодження ефективної взаємодії органів судової влади з громадськістю [1], тепер необхідно належним чином регламентувати порядок створення і функціонування такої Громадської ради.

У цьому зв'язку також доречно зауважити, що у контексті відновлення довіри до судової влади «громадськість» наділена правом висувати своїх представників до різних органів чи комісій, які мають повноваження контролювати суди, проводити добір претендентів на мантиї чи притягати до відповідальності суддів. Так, Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» передбачив створення Тимчасової спеціальної комісії з перевірки суддів судів загальної юрисдикції, яка діє при Вищій раді юстиції, до складу якої Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики та Верховна Рада України призначають по п'ять членів – представників громадськості, які є громадянами України та мають вищу юридичну освіту [11]. Яким чином відбирають представників громадськості залишено «поза кадром», втім на сьогоднішній день у складі Тимчасової спеціальної комісії громадськість представляють три адвоката і один юрист, призначені Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики 3 червня 2014 року. Нажаль, вказана прогалина викликає багато запитань, зокрема не зовсім зрозуміло, якого саме суб'єкта громадськості репрезентують ці представники, хто може пропонувати чи делегувати кандидатів та ін. Тому, власне, вважаємо, що в тексті вказаного Закону словосполучення «представники громадськості» слід тлумачити звужено, а саме як «представники від громадських об'єднань».

Суб'єктами суспільно-політичного життя, а відповідно і суб'єктами громадськості можуть бути і територіальні громади, органи самоорганізації населення, а також нелегалізовані громадські формування,

згуртування людей, які, як правило, виникають спонтанно і тимчасово, об'єднані спільною ідеєю, проблемою, зацікавленістю чи занепокоєністю, переслідують правомірну ціль, але члени таких формувань не вбачають за необхідне вдаватися до процедури їх легалізації. Це можуть бути, наприклад, групи громадського спостереження, громадські рухи.

Ще один із важливих суб'єктів громадськості – ЗМІ (в тому числі громадські медіа), які мають великий вплив на формування суспільної свідомості, громадської думки на ті чи інші суспільно-політичні явища та процеси, відіграють немаловажну роль у відносинах між судовою владою та громадянським суспільством.

Серед інших суб'єктів громадськості ЗМІ займають мабуть найважливіше місце. По-перше, через те, що саме ЗМІ – це посередник, інструмент зв'язків з іншими суб'єктами громадськості. І, по-друге, – видавці, продюсери, редактори та журналісти повністю контролюють те, що бачить, чує або читає людина. ЗМІ не просто інформують, повідомляють новини, але й пропагують певні ідеї, погляди, оцінки, тому з ними судам необхідно підтримувати постійний зв'язок і, бажано, на професійній основі – через спеціально створені прес-центри, прес-секретарів.

Висновки. У підсумку слід акцентувати, що, по-перше, поняття «громадськість», хоч і використовується у чинному законодавстві, нормативно є невизначеним, у зв'язку з чим відбувається довільне його трактування, що шкодить не тільки ефективності діяльності державних органів, в тому числі судових, а й розвитку громадянського суспільства.

По-друге, здійснивши аналіз різноманітних підходів до визначення поняття «громадськість», узагальнюючи їх, можна сформулювати наступну альтернативну дефініцію, яка, на наш погляд, найкраще відображає сутність даного феномену: громадськість – це сукупність окремих соціально-активних людей і їх груп, об'єднаних спільністю становища, інтересів, суспільна діяльність яких базується на ідеях індивідуальної свободи громадян та автономності громад, праві захищати власні інтереси, творити асоціації та спілки аби протистояти і запобігати сваволі державних чиновників.

По-третє, не існує єдиної і уніфікованої широкої громадськості – всі комунікації здійснюються через конкретні групи чи індивідів, в тому числі відбувається формування громадської думки. У зв'язку з цим, сутність поняття «громадськість» розкривається в ході дослідження її суб'єктного складу, який охоплює: фізичних осіб; громадські об'єднання; територіальні громади та нелегалізовані громадські формування або спільноти; ЗМІ. При налагодженні взаємовідносин судової влади із всіма названими суб'єктами громадськості слід враховувати, що методи та форми їх взаємодії будуть відрізнятися, мати певну специфіку, однак їх детальне визначення та характеристика є напрямком подальших наукових досліджень даної проблематики.

Література

1. *Створено Прес-центр судової влади та Громадську раду при Раді суддів України.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/120951/>. – Назва з екрану.
2. Мороз Г.В. *Визначення поняття “громадськість” у контексті природоохоронної діяльності* / Г.В. Мороз // *Право України.* – 2004. – № 8. – С. 100-103.
3. *Новий тлумачний словник української мови: [у 3-х томах] / [упоряд. В. Яременко, О. Сліпушко].* – К.: Вид-во «Аконіт», 2005. – (Серія «Нові словники»). – Т.1. – 2005. – 928 с.
4. *Жукровський Я. Загравання з публічністю, або Хто така «громадськість» і з чим її їдять* / Ярослав Жукровський // *Закон і бізнес.* – 5-11 липня 2014 р. – №27. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/91975-hto_taka_gromadskist_i_z_chim_ii_idyat.html
5. Джефкінс Ф., Ядин Д. *Паблік рилейшнз: уч. посobie для вузов.* / [Пер. с англ. под ред/ Б.Л. Еремина]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 416 с.
6. *Алешина И. В. Паблік рилейшнз для менеджерів: курс лекцій* / И. В. Алешина. – М.: ЭКМОС, 2002. – 480 с.
7. *Юридична енциклопедія: [в 6 т.] / [Ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.].* – К.: “Укр. енцикл.”, 1998. – Т.1. – 672 с.
8. *Кравчук В. М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): Монографія* / В.М. Кравчук. – Тернопіль: ТзОВ (Терно-граф), 2011. – 260 с.
9. *Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 року № 4572-VI.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
10. *Гражданское общество: истоки и современность* / [Науч. ред. проф. И. И. Кальной, доц. И. Н. Лопушанский]. – [2-е изд., доп.]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 296 с.
11. *Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1188-18/paran6#n6>